

heid opmerkingen kunnen bevatten die voor de arbeid van andere medewerkers van het instituut of van instellingen als de Krijgsgeschiedkundige Afdeling van de Generale Staf en het Bureau Maritieme Historie van de Marinestaf van belang zijn.¹

De kwartaalverslagen werden door mij steeds èn met het bestuur èn met de wetenschappelijke staf van het instituut besproken – bestuurs- en stafleden konden dus op de inhoud reageren, bijvoorbeeld voorstellen dat ik mijn onderzoek in bepaalde richtingen zou uitbreiden of beperken; ook kon kritiek worden geleverd op voorlopige beoordelingen die ik in de verslagen had opgenomen en (in een later stadium) op in de verslagen weergegeven denkbeelden inzake de structuur van het gehele te schrijven werk of van bepaalde delen daarvan.

Het spreekt vanzelf dat alle kwartaalverslagen bewaard zijn gebleven²; zij tellen vanaf het eerste (het verslag over het tweede kwartaal '55) tot en met het verslag over het eerste kwartaal '88³, 1 789 pagina's en bieden, meen ik, als geheel een gedetailleerd overzicht van de voortgang van het mij toevertrouwde project.

Mijn werkwijze / De 'fiches'

Bij elke historische studie doet zich het probleem voor hoe men de gegevens vastlegt die men voor het schrijven van de tekst (in mijn geval: de concept-tekst) nodig heeft. Ik vermeldde al dat ik het in mijn in juli '49 gedicteerde nota wenselijk noemde dat voor dat vastleggen gebruik zou worden gemaakt van 'standaard-fiches' – de 'fiches' die ik zelf ging gebruiken, waren papieren velletjes van ca. 10 bij ca. 15 cm die aan twee kanten beschreven of betypt konden worden en waarvan bij langere citaten twee of meer aan elkaar geniet konden worden. Beschreven werden zij slechts wanneer ik zelf iets aantekende – bijna alle zijn betypt, soms door mij maar in veruit de meeste gevallen door typistes van het instituut, van welke er steeds één maar vaak ook wel twee louter voor

¹ Kwartaalverslag 1956 III, p. 1–2. ² Het eerste dat ik uitbracht, is opgenomen in de bundel *Tussentijds*. ³ Dat was het kwartaal waarin ik de uiteindelijke tekst van deel 12, *Epiloog*, vaststelde.